Pregledni naučni rad
UDK:616.89:004.4-053.6
DOI:10.7251/ZND2601370J

DIGITALNO OKRUŽENJE I RIZIČNA PONAŠANJA MLADIH: UTICAJ DRUŠTVENIH MREŽA, VRŠNJAČKIH PRITISAKA I EMOCIONALNE NEZRELOSTI

***mr Nela Jovanoski*[254]**
Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije,
Policijska uprava Subotica

Apstrakt: *U savremenom digitalnom okruženju adolescenti se svakodnevno suočavaju sa brojnim izazovima koji mogu podstaći rizična ponašanja, uključujući eksperimentisanje sa psihoaktivnim supstancama, rizično seksualno ponašanje i digitalno nasilje. Osim tehnologije, značajan uticaj imaju i vršnjački pritisak, kao i emocionalna nezrelost koja oblikuje način na koji mladi donose odluke i upravljaju sopstvenim osećanjima. Ovaj pregledni rad analizira relevantnu domaću i međunarodnu literaturu kako bi identifikovao ključne faktore rizika i njihove međusobne odnose. Na osnovu toga razvijen je konceptualni model koji povezuje društvene, emocionalne i digitalne dimenzije adolescencije i pruža okvir za razumevanje kompleksnog nastanka rizičnih ponašanja. Predloženi model može poslužiti kao osnova za dalja istraživanja i razvoj preventivnih i edukativnih programa usmerenih na unapređenje dobrobiti mladih u digitalnom svetu.*

Ključne reči: *digitalno okruženje, rizična ponašanja mladih, vršnjički pritisak, društvene mreže emocionalna nezrelost, prevencija*

UVOD

Adolescencija predstavlja razvojni period obeležen intenzivnim kognitivnim, emocionalnim i socijalnim promenama, ali i povećanom sklonošću ka ponašanjima koja mogu imati dugoročne negativne posledice po razvoj i dobrobit mladih. Savremeno digitalno okruženje dodatno komplikuje ovaj razvojni period, jer adolescentima omogućava gotovo neograničen pristup informacijama, društvenim mrežama i različitim oblicima online interakcije. Best et al. (2014) ističu da digitalne platforme, iako mogu imati pozitivne efekte na socijalizaciju, informisanje i učenje, istovremeno mogu ugroziti mentalno zdravlje adolescenata i povećati verovatnoću rizičnih ponašanja. Slično tome, Subrahmanyam et al. (2011) ukazuju da digitalno okruženje može značajno uticati na emocionalni i socijalni razvoj mladih. Istraživanja pokazuju da prekomerno korišćenje digitalnih medija i izloženost negativnim online iskustvima, uključujući elektronsko nasilje, mogu doprineti impulsivnom ponašanju i smanjenoj sposobnosti samoregulacije, posebno kod adolescenata koji još nisu razvili adekvatne veštine emocionalne kontrole.

Pored uticaja digitalnog okruženja, vršnjački pritisak predstavlja jedan od ključnih faktora koji oblikuju socijalni, emocionalni i ponašajni razvoj adolescenata. Brown et al. (2009) ističu da adolescenti provode sve više vremena sa vršnjacima i da se u velikoj meri oslanjaju na njih kao primarni izvor socijalne podrške. Pripadnost vršnjačkoj grupi mladima pruža osećaj pripadnosti, statusa i identiteta, ali istovremeno stvara norme i očekivanja kojima se adolescenti često prilagođavaju kako bi bili prihvaćeni od strane grupe. U savremenom digitalnom okruženju vršnjački pritisak može dodatno biti pojačan, jer aktivnosti adolescenata postaju vidljive i podložne proceni šire

[254] neladefektolog@gmail.com

društvene mreže vršnjaka. Takva vidljivost može uticati na donošenje odluka i oblikovanje ponašanja, kako u digitalnom prostoru, tako i u svakodnevnim socijalnim interakcijama.

U ovom razvojnom periodu često se javlja i eksperimentisanje sa psihoaktivnim supstancama, koje predstavlja jedan od najčešćih oblika rizičnog ponašanja adolescenata. Istraživanja pokazuju da su mladi posebno osetljivi na uticaje socijalnog okruženja i vršnjačkih grupa, što može povećati verovatnoću uključivanja u konzumaciju alkohola, duvana i drugih supstanci. (Steinberg, 2014). Ovakva ponašanja neretko se javljaju u kombinaciji sa drugim oblicima rizičnih aktivnosti i predstavljaju deo šireg obrasca problematičnog ponašanja adolescenata. (Jessor, 2016)

Treći značajan faktor predstavlja emocionalna nezrelost, koja se ogleda u ograničenoj sposobnosti adolescenata da regulišu impulse, kontrolišu emocije i adekvatno procenjuju dugoročne posledice sopstvenih odluka. Zbog neurobiološkog razvoja mozga, posebno sporijeg sazrevanja prefrontalnog korteksa, adolescenti su skloniji impulsivnom ponašanju i slabijem upravljanju stresom. Ove razvojne karakteristike mogu dodatno povećati verovatnoću rizičnih ponašanja u situacijama kada su mladi izloženi pritisku vršnjaka ili izazovima digitalnog okruženja (Steinberg, 2014).

S obzirom na navedene faktore, razumevanje interakcije između digitalnog okruženja, vršnjačkog pritiska i emocionalne nezrelosti postaje ključno za identifikaciju faktora rizika i razvojnih preventivnih strategija.

Cilj ovog preglednog rada jeste analiza relevantne domaće i međunarodne literature radi identifikacije ključnih faktora rizika i njihovih međusobnih odnosa, kao i razvoj konceptualnog modela koji integriše digitalne, socijalne i emocionalne dimenzije adolescencije. Predloženi model pruža teorijski okvir za razumevanje složenih mehanizama nastanka rizičnih ponašanja i može poslužiti kao osnova za dalja istraživanja, ali i za razvoj preventivnih i edukativnih programa usmerenih na unapređenje dobrobiti adolescenata u digitalnom svetu.

Savremeni razvoj digitalnih tehnologija stvorio je novo okruženje socijalne interakcije adolescenata. Zbog toga se u narednom poglavlju analizira uloga društvenih mreža i njihov uticaj na ponašanje mladih.

DIGITALNO OKRUŽENJE I DRUŠTVENE MREŽE

Digitalno okruženje, koje obuhvata internet, mobilne aplikacije i društvene mreže, predstavlja važan kontekst socijalne interakcije i razvoja identiteta kod adolescenata. Putem društvenih mreža mladi svakodnevno komuniciraju, razmenjuju informacije i održavaju socijalne odnose, što ove platforme čini značajnim delom njihovog svakodnevnog života. Međutim, pored brojnih prednosti, ove platforme mogu predstavljati i nove izvore rizika za psihološko i socijalno funkcionisanje mladih. Iako određene online zajednice mogu pružiti podršku i osećaj pripadnosti, savremena istraživanja ukazuju da intenzivna i problematična upotreba društvenih mreža može biti povezana sa širim spektrom rizičnih ponašanja među mladima (Purba et al. 2023; Vannuci et al. 2020).

Pored globalnih istraživanja, i regionalne studije ukazuju na potencijalne rizike digitalnog okruženja za adolescente. Istraživanje Buljan Flander et al. (2009) u Hrvatskoj, obuhvatilo je 2.880 dece i mladih uzrasta od 10 godina do 16 godina koji koriste internet. Utvđeno je da je 27% ispitanika bilo izloženo porukama sa seksualnim sadržajem, uglavnom u vidu slika ljudske golotinje i seksualne aktivnosti. Dečaci su češće nego devojčice primali ovakve poruke, najčešće u nepoželjnim imejlovima iz nepoznatih izvora ili od prijatelja, pri čemu se izloženost seksualnom sadržaju povećavala sa uzrastom. Takođe, 78% ispitanika koristilo je internet sobe za ćaskanje, dok 28% korisnika je tokom komunikacije bilo pitano o intimnim detaljima. Devojčice su u većoj meri nego dečaci prijavile izloženost takvim pitanjima. Zabrinjavajući nalaz ovog istraživanja jeste činjenica da značajan broj dece nije podelio ova iskustva sa odraslima, što može ukazivati na potencijalne psihosocijalne rizike.

Rezultate pojedinačnih istraživanja dodatno potvrđuju i sveobuhvatne međunarodne analize. Naime meta-analiza Purba et al. (2023) obuhvatila je više od 1,4 miliona adolescenata, prosečne

starosti od oko 15 godina i identifikovala je značajne statističke povezanosti između učestalog korišćenja društvenih mreža i različitih rizičnih ponašanja. Rezultati su pokazali da je korišćenje društvenih mreža povezano sa većom verovatnoćom: konzumacije alkohola (OR =1,48 95% CI 1,35 do 1,62), upotrebe droga (OR =1,28, CI 1,05 do 1,56), upotrebom cigareta upotrebom duvana (OR= 1,85 CI 1,49 do 2,30); seksualno rizičnim ponašanjem (OR=1,77 CI 1,48 do 2,12) antisocijalnim ponašanjem (OR =1,73 CI 1,44 do 2,06); kockanjem (OR=2,84 CI 2,04 do 3,97). Ovi rezultati ukazuju da učestalo angažovanje na digitalnim platformama može biti povezano sa višestrukim aspektima rizičnog ponašanja.

Pored učestalosti korišćenja, važan faktor predstavlja i broj društvenih platformi koje adolescenti koriste. Empirijska istraživanja ukazuju da intenzivna upotreba više društvenih platformi kod adolescenata može biti povezana sa većim rizikom od rizičnih ponašanja. Relativni rizik od samopovređivanja i/ili deljenja seksualno eksplicitnih poruka povećava se sa korišćenjem 4 ili više aplikacija društvenih medija (RR 1,66; CI 1,11-2,48) (Vente et al. 2020).

Detaljniji uvid u obrasce korišćenja društvenih mreža pruža studija Vente et al. (2020). U uzorku od 179 adolescenata prosečne starosti 16,8 godina identifikovana je mešovita upotreba društvenih medija kod 75,4% ispitanika, pri čemu se društvene mreže najčešće koriste za razmenu poruka i online komunikaciju. Rezultati su pokazali da 39,7% adolescenata koristi 4 ili više platformi društvenih mreža, dok je više od četvrtine ispitanika 27,4% izjavilo da je delilo seksualno eksplicitne poruke sa drugima. Slanje poruka predstavlja najčešći oblik komunikacije 84%. Među adolescentima koji su delili eksplicitne poruke 25% je navelo da su to učinili na zahtev druge druge osobe. Iako rezultati nisu bili statistički značajni, istraživanje je ukazalo na povećane stope deljenja seksualno eksplicitnih poruka kod isptitanika koji su prijavili više od 5 sati dnevnog korišćenja društvenih mreža (RR= 1,57;95% CI 0,99-2,495).

Ovi podaci ukazuju da digitalno okruženje ne utiče samo na količinu vremena provedenog online, već i na kvalitet socijalnih interakcija i izloženost određenim sadržajima. Mehanizmi tog uticaja mogu uključivati negativno socijalno poređenje, problematično korišćenje društvenih mreža i izloženost štetnim sadržajima ili rizičnim sadržajima, što može pojačati impuslivno ponašanje i otežati emocionalnu regulaciju kod adolescenata. (Odgers et al., 2020). Na primer, adolescenti koji su redovno izloženi idealizovanim prikazima života svojih vršnjaka ili sadržajima koji normalizuju rizična ponašanja mogu internalizovati takve norme kao prihvatljive. Na taj način poveećava se verovatnoća eksperimentisanja sa psihoaktivnim supstancama, rizičnim seksualnim ponašanjem i drugim oblicima rizičnog ponašanja.

Poseban rizik predstavljaju online interakcije koje mogu dovesti do negativnih iskustava, kao što su elektronsko nasilje i digitalna viktimizacija. Iako se cyberbulling ponekad posmatra kao oblik vršnjačkog nasilja prenet u digitalni prostor, njegove implikacije su posebno štetne jer se odvijaju u okruženju bez jasnih fizičkih granica i često bez adekvatnog nadzora odraslih. Takva izloženost povezana je sa povećanom učestalošću anksioznih simptoma, depresivnih stanja i teškoća u međuljudskim odnosima. Prema istraživanju Kowalski et al., 2014 prevalenca cyberbullyinga među adolescentima varira, ali značajan broj mladih prijavljuje iskustvo elektronskog nasilja (15-18%), dok šire analize ukazuju da čak 35-39% adolescenata doživi cyberbullying u nekom trenutku tokom života. Ovaj raspon prevalencije pokazuje da cyberbullying predstavlja značajan društveni problem koji zahteva pažnju u istraživanjima rizičnih ponašanja mladih.

U kontekstu predloženog konceptualnog modela, digitalno okruženje se posmatra kao ključni faktor koji, u interakciji sa vršnjačkim pritiskom i emocionalnom nezrelošću, može povećati verovatnoću pojave rizičnih ponašanja adolescenata. Savremeni nalazi ukazuju da intenzivno angažovanje na društvenim mrežama može delovati kao katalizator koji potencira uticaje drugih faktora rizika, otežavajući adekvatnu regulaciju emocija i donošenje adaptivnih odluka u digitalnom kontekstu.

VRŠNJAČKI PRITISAK U DIGITALNOM OKRUŽENJU

Vršnjački pritisak predstavlja značajan socijalni faktor u adolescenciji koji oblikuje stavove, norme i obrasce ponašanja mladih. Adolescencija je razvojni period obeležen intenzivnom potrebom za pripadanjem i prihvatanjem u vršnjačkoj grupi, što mlade čini posebno osetljivim na uticaj vršnjaka. Tradicionalno, vršnjački pritisak se manifestuje kroz neposredne socijalne interakcije, gde adolescenti doživljavaju očekivanja, norme i vrednosti grupe koje utiču na njihovo ponašanje.

Strah od odbacivanja predstavlja jedan od važnih razloga zbog kojih adolescenti često popuštaju vršnjačkom pritisku, pri čemu je sklonost takvom ponašanju veća što je izraženiji strah od neprihvatanja u vršnjačkoj grupi (Bastašić, 1995). Podložnost vršnjačkom pritisku odnosi se na različite oblike ponašanja koje adolescenti preduzimaju kako bi stekli odobravanje vršnjaka ili izbegli negativne reakcije grupe, a sam pritisak ne mora biti nužno direktan, već se često manifestuje kroz suptilne promene u ponašanju grupe prema pojedincu u zavisnosti od toga da li se njegovo ponašanje uklapa u grupna očekivanja (Lebedina- Manzoni et al. 2008). U osnovi takvog ponašanja često se nalaze niže samopouzdanje i osećaj manje vrednosti, zbog čega su nesigurniji adolescenti podložniji različitim oblicima rizičnog ponašanja, poput izostajanja sa nastave, kockanja ili konzumacije alkohola i duvana (Lebedina-Manzoni et al.2008). Takođe, izbor vršnjačke grupe u velikoj meri zavisi od individualnih karakteristika ličnosti adolescenta, koji samostalno odlučuje da li će se priključiti grupi koja podstiče pozitivne ili rizične obrasce ponašanja (Đuranović, 2014).

Razumevanje vršnjačkog pritiska u adolescenciji dodatno je povezano sa razvojnim promenama koje se javljaju tokom ovog perioda. U tom smislu, Steinberg et al. (2007) empirijski su pokazali da otpornost adolescenata na vršnjački pritisak raste linearnim trendom s godinama. Mlađi adolescenti su manje otporni i podložniji uticaju vršnjaka, dok stariji adolescenti razvijaju veće kapacitete za kritičko procenjivanje socijalnih uticaja i samostalno donošenje odluka.

Međutim, savremeni društveni kontekst značajno menja način na koji se vršnjački uticaj ispoljava. Sa razvojem digitalnih tehnologija i društvenih mreža, interakcije među adolescentima više nisu ograničene isključivo na neposredni socijalni prostor. Digitalno okruženje omogućava stalnu vidljivost i evaluaciju ponašanja od strane velikog broja vršnjaka, čime se potencijalno povećava percepcija socijalnih pritisaka i normativnih očekivanja. U tom kontekstu Nesi et al. (2015) pokazali su da adolescenti koji se često upoređuju sa vršnjacima na mrežama i traže povratne informacije putem komentara i lajkova pokazuju viši nivo emocionalne ranjivosti, naročito kada imaju nižu popularnost unutar vršnjačke grupe. Njihovi kvantitativni nalazi ukazuju da intenzivno socijalno poređenje online može značajno povećati depresivne simptome, a efekti su statistički značajni (<0.05). Ovi rezultati ukazuju da digitalno socijalno poređenje funkcioniše kao specifičan oblik vršnjačkog uticaja. Iako se ne označava uvek kao klasičan oblik vršnjačkog pritiska (peer pressure) ono utiče na emocionalno stanje mladih, percepciju društvenih normi i donošenje odluka u svakodnevnim situacijama.

Pored toga, važno je naglasiti da vršnjački pritisak ne mora imati isključivo negativne posledice. Brown et al. (2009) ističu da on može delovati i kao faktor socijalizacije koji podstiče razvoj prosocijalnih ponašanja i veština saradnje. Ipak, kada se normativni uticaji vršnjaka povežu sa digitalnim mehanizmima poput javne vidljivosti i algoritamskog isticanja popularnih sadržaja, negativni aspekti vršnjačkog pritiska mogu biti dodatno pojačani, posebno kod mlađih adolescenata koji još uvek nisu razvili dovoljno razvijene kapacitete za kritičku evaluaciju sadržaja i društvenih normi koje se putem tih sadržaja promovišu.

U tom smislu, Steinberg et al. (2007) naglašavaju da razvoj otpornosti na vršnjački pritisak zavisi od individualnih karakteristika adolescenata, kao što su sposobnost samoregulacije i nivo emocionalne zrelosti. Kada ove sposobnosti još nisu dovoljno razvijene, adolescenti mogu biti posebno ranjivi na vršnjačke uticaje koji se u digitalnom prostoru prenose kroz online trendove, normativne obrasce i socijalne evaluacije.

Shodno tome, razumevanje vršnjačkog pritiska u digitalnom okruženju zahteva integraciju klasičnih teorijskih pristupa o vršnjačkom uticaju sa specifičnostima online interakcija. Takav pristup omogućava razvoj preventivnih i edukativnih programa koji mogu pomoći mladima razviju otpornost, kritičko mišljenje i sposobnost selektivnog reagovanja na normativne uticaje vršnjaka u digitalnom svetu.

EMOCIONALNA NEZRELOST I DONOŠENJE ODLUKA

Adolescencija predstavlja razvojno kritičan period u kojem sposobnosti emocionalne regulacije još nisu u potpunosti razvijene, što direktno utiče na donošenje odluka i obrasce ponašanje mladih. Emocionalna nezrelost se definiše kao ograničena sposobnost prepoznavanja, razumevanja i kontrolisanja sopstvenih emocionalnih reakcija, a često se manifestuje kroz impulsivnost, nisku otpornost na stres i teškoće u dugoročnom planiranju (Eisenberg et al., 2014).

U skladu sa tim, nedovoljno razvijena emocionalna regulacija povezana je sa smanjenom sposobnošću procene posledica, što povećava verovatnoću uključivanja u različite oblike rizičnog ponašanja. Adolescentski mozak još uvek prolazi kroz razvojne promene u prefrontalnom korteksu, što utiče na kapacitet samokontrole i donošenja promišljenih odluka (Casey et al., 2011). Zbog ove neravnoteže između impulsivnog sistema nagrađivanja i kontrolnog sistema samoregulacije, adolescenti su posebno podložni uticaju socijalnog okruženja, uključujući vršnjačke norme i očekivanja koja se formiraju u digitalnom prostoru (Steinber, 2008).

Posledice ovakvih razvojnih specifičnosti posebno su vidljive u rizičnim obrascima ponašanja adolescenata. Istraživanja pokazuju da impulsivnost i slabija samokontrola kod adolescenata povećavaju sklonost ka eksperimentisanju sa psihoaktivnim supstancama, uključujući alkohol i droge. Longitudinalno istraživanje Quinn et al. (2013), zasnovano na velikom uzorku više hiljada adolescenata iz nacionalne studije Add Health pokazalo je da razvojni porast sklonosti ka traženju senzacija (sensation seeking) značajno predviđa povećanje učestalosti konzumiranja alkohola i drugih supstanci ($p<.001$).

Slični rezultati potvrđeni su i u istraživanju Wils et al. (2011), koja ukazuje da slabija emocionalna i ponašajna samoregulacija povećava verovatnoću eksperimentisanja sa alkoholom i drugim psihoaktivnim supstancama.

Seksualno rizično ponašanje adolescenata, uključujući rani početak seksualne aktivnosti, nezaštićene odnose i povećan riziko od polno prenosivih infekcija, povezano je sa različitim individualnim i socijalnim faktorima koji utiču na donošenje odluka mladih. (Kirby et al. 2006). Adolescenti sa nižim nivoom samokontrole češće podležu vršnjaškom pritisku i imaju poteškoće u proceni dugoročnih posledica svojih odluka, što dodatno povećava njihovu ranjivost u digitalnom okruženju. Izloženost elektronskom nasilju (cyberbullying) i online socijalnim poređenjima dodatno može negativno uticati na psihološko funkcionisanje i socijalne odnose mladih (Patchin et al .2010).

U svakodnevnoj praksi, emocionalna nezrelost se često manifestuje kroz impulsivne reakcije na spoljašnje stimulanse i sklonost da se odluke donose pod uticajem trenutnih emocija, umestona osnovu racionalne procene potencijalnih rizika. Ovakav obrazac ponašanja čini adolescente posebno ranjivim na vršnjački pritisak i uticaje digitalnog okruženja.

Razumevanje uloge emocionalne nezrelosti ima značajnu praktičnu vrednost u razvoju preventivnih i edukakativnih programa. Programi usmereni na razvoj emocionalne regulacije, samosvesti i veština donošenja odluka mogu doprineti jačanju otpornosti adolescenata na rizične uticaje iz socijalnog i digitalnog okruženja.

U tom kontekstu, razvoj emocionalne zrelosti predstavlja važan zaštitni faktor koji omogućava mladima da kritički procenjuje socijalne norme, selektivno reaguje na vršnjački uticaj i donosi odluke koje doprinose njihovom psihološkom, socijalnom i seksualnom blagostanju.

KONCEPTUALNI MODEL RIZIČNIH PONAŠANJA ADOLESCENATA

Analiza digitalnog okruženja, vršnjačkog pritiska i emocionalne nezrelosti ukazuje na to da rizična ponašanja adolescenata ne proizilaze iz pojedinačnih uzroka već iz dinamične i međusobno povezane interakcije više faktora.

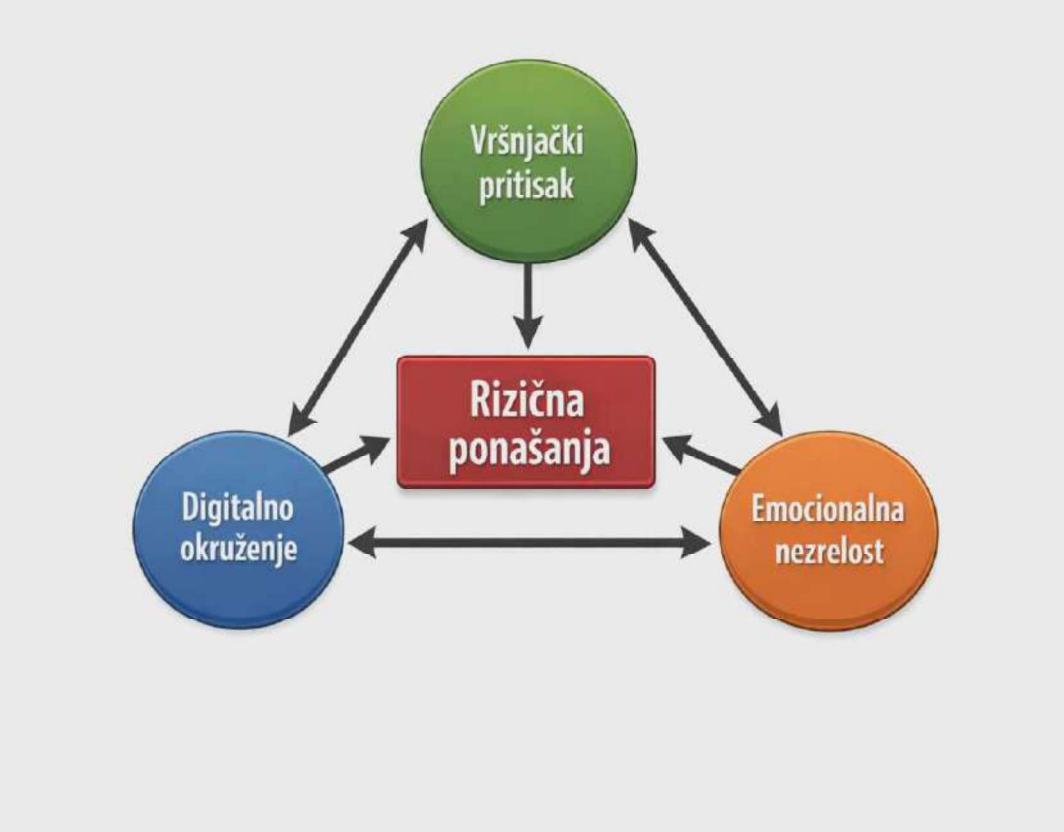
Digitalno okruženje mladima omogućavaju stalnu dostupnost socijalnih informacija i povratnih reakcija vršnjaka, čime se povećava vidljivost ponašanja i intenziteta socijalnog poređenja. U takvom kontekstu, društvene mreže postaju prostor u kojem se formiraju i reprodukuju socijalne norme, kao i obrasci prihvatljivog i poželjnog ponašanja.

Vršnjački pritisak ima značajnu ulogu u oblikovanju tih normi i očekivanja, stvarajući socijalni okvir unutar kojeg adolescenti donose odluke i formiraju obrasce ponašanja. Ovaj pritisak može biti direktan, kroz sugestije i nagovore vršnjaka, ali i indirektan, kroz posmatranje i modelovanje ponašanja drugih članova vršnjačke grupe.

Emocionalna nezrelost dodatno utiče na sposobnost adolescenata da adekvatno procene rizike, regulišu impule i donose promišljene odluke. Nedovoljno razvijeni kapaciteti samoregulacije mogu povećati ranjivost mladih kada su izloženi digitalnim stimulisima i socijalnim pritiscima koji karakterišu savremeno online okruženje.

Na osnovu navedenih teorijskih i empirijskih uvida razvijen je konceptualni model koji vizuelno prikazuje međusobnu povezanost tri ključna faktora - digitalnog okruženja, vršnjačkog pritiska i emocionalne nezrelosti – i njihov zajednički doprinos nastanku rizičnih ponašanja adolescenata.

Slika 1. Konceptualni model međuzavisnosti faktora koji utiču na rizična ponašanja adolescenata

Predloženi konceptualni model (slika 1) prikazuje međuzavisne i recipročne odnose između digitalnog okruženja, vršnjačkog pritiska i emocionalne nezrelosti. Centralne strelice ukazuju na to da svaki od ovih faktora može direktno doprineti pojavi rizičnih ponašanja kod adolescenata. Istovremeno, međusobne veze između faktora naglašavaju da oni ne deluju izolovano, već kroz

kontinuiranu interakciju koja dodatno oblikuje način na koji adolescenti reaguju na socijalne i digitalne stimuluse.

Takođe je naglašen kumulativni efekat faktora rizika, pri čemu kombinacija digitalnih uticaja, vršnjačkog pritiska i nedovoljno razvijene emocionalne regulacije može povećati verovatnoću rizičnih ponašanja. Na ovaj način, model doprinosi boljem razumevanju složenih mehanizama koji utiču na ponašanje adolescenata u savremenom digitalnom okruženju. Istovremeno, može predstavljati osnovu za buduća empirijska istraživanja i razvoj preventivnih programa usmerenih na jačanje emocionalne otpornosti, kritičkog mišljena i socijalnih veština mladih.

ZAKLJUČAK

Savremeni razvojni kontekst adolescenata karakteriše intenzivna interakcija između digitalnog okruženja, vršnjačkog pritiska i emocionalne nezrelosti, što značajno doprinosi pojavi rizičnih ponašanja. Digitalne platforme omogućavaju stalnu vidljivost i evaluaciju ponašanja, čime se pojačava socijalno poređenje i intenzitet vršnjačkog pritiska. Istovremeno, emocionalna nezrelost može ograničiti sposobnost samoregulacije i procene dugoročnih posledica, povećavajući ranjivost mladih na različite spoljašnje uticaje.

Analiza relevantne literature pokazuje da digitalno okruženje, vršnjački pritisak i emocionalna nezrelost funkcionišukao međusobno povezani faktori koji doprinose formiranju rizičnih ponašanja adolescenata. U ovom radu ta međuzavisnost je predstavljena kroz predloženi konceptualni model, koji pruža integrisan okvir za razumevanje složene dinamike ovih faktora.

Predloženi model omogućava dublje teorijsko sagledavanje odnosa digitalnih, socijalnih i emocionalnih dimenzija razvoja adolescenata, a takođe može poslužiti kao osnova za razvoj preventivnih i edukativnih programa usmerenih na smanjenje rizičnih ponašanja mladih.

Ovaj pregledni rad naglašava potrebu za daljim empririjskim istraživanjima koja bi kvantitativno i kvalitativno testirala predloženi konceptualni model i omogućila preciznije razumevanje faktora koji utiču na rizična ponašanja adolescenata.

Razumevanje međuzavisnosti između digitalnih, socijalnih i emocionalnih dimenzija adolescencije predstavlja ključni osnov za razvoj efikasnih preventivnih programa i intervencija, sa ciljem jačanja psihosocijalne otpornosti mladih u savremenom digitalnom okruženju.

LITERATURA

Bastašić, Z. (1995). Pubertet i adolescencija. Zagreb: Školska knjiga

Best, P., Manktelow, R., Taylor, B. (2014) *Online communication, social media and adolescent wellbeing: A systematic narrative review*. Children and Youth Services Review,41 27-36

Brown, B., B., Larson, J. (2009) *Peer relationships in adolescence.* In R. M. Lerner, Steinberg, L. (Eds) Handbook of adolescent pscihology: Contextual influences on adolescent developent (pp.74-103), Wiley.

Buljan Flander, G., Ćosić, I., Profaca, B. (2009) *Izloženost dece seksualnom sadržaju na internetu u Hrvatskoj.* Science Direkt. Zlostavljanje i zanemarivanje dece 33 (12) 849-856

Casey, B.J., Jones, R.M., Somerville, L.H. (2011). *Braking and accelerating of the adolescent brain*. Journal of Research on Adolescence, 21 (1), 21-33

Đuranović, M. (2014). *Rizično socijalno ponašanje adolescenata u kontekstu vršnjaka*. Školski Vjesnik, 63, 119–132

Eisenberg, N., Spinrad, T.L. (2014) *Emotion-related self-regulation in children and adolescents*. In R.M. Lerner (Ed.), Handbook of chilc psychology and developmental science (7th ed, Vol 3., pp 516-553) Wiley

Jessor, R., (2016) *Problem behavior theory and adolescent risk behavior*. Journal of Adolescent Health. 59(4) 368-370

Lebedina-Manzoni, M., Lotar, M. i Ricijaš, N. (2008). *Podložnost vršnjačkom pritisku i samopoštovanje kod studenata. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44 (1), 77-92.

Nesi, J., Prinstein, M.J. (2015) *Using social media for social comparison and feedback-seeking. Gender and popularity moderate associations with depressive symtoms*. Journal of Abnormal Child Psychology, 43 (8), 1427-1438

Odgers, C.L, Jensen, M.R. (2020) *Annual Research Review: Adolescent mental health in the digital age: Facts, fears, and future directions.* Journal of Child Psychology and Psychiatry, 61(3), 336-348

Patchin, J.W., Hinduja, S. (2010). *Cyberbullying and self - esteem.* Journal of Shool Health, 80 (12) 614-621

Purba, A., Thomson, R.M., Henery, P.M., Pearce, A., Henderson, M. (2023), *Social medica use and health risk behaviours in yong people: systematic review and meta-analysis*. BMJ, 383: e073552

Quinn, P.D., Harden, K.P. (2013), *Differential changes in impulsivity and sensation seeking and the ascalation of substance use from adolescence to early adulthood*. Develompent and Psychopathology, 25(1),223-239

Steinberg, L., Monahan, K.C. (2007) *Age differences in resistance to peer influence*. Developmental Psychology, 43(6),1531-1543

Steinberg, L. (2008) *A social neuroscience perspective on adolescent risk-taking*. Developmental Review, 28(1), 78-106

Steinberg, L. (2014) *Age of opportunity: Lesson from the new science of adolescence*. Houghton Mifflin Harcourt.

Subrahmanyam, K., Šmahel, D. (2011) *Digital youth: The role of media in development*. New York, Springer

Vannuci, A., Ohannessian, C.M. (2020) *Social media use and anhiety in emerging adults*. Journal of Affective Disorders, 267, 655-662

Vente, T., Daley, M., Killmeyer, E., Grubb, K.L. (2020) *Association of Social Media Use and High-Risk Behaviors in Adolescents:* Cross-Sectional Study. JMIR Pediatr Parent 26;3(1): e 18043

Wills, T.A., Sandy, J.M., Yaeger, A. (2011) *Behavioral and emotional self-regulation and adolescent substance use*. Journal of Personality, 79 (3), 316-542

DIGITAL ENVIRONMENT AND RISKY BEHAVIORS OF YOUTH: INFLUENCE OF SOCIAL NETWORKS, PEER PRESSURE AND EMOTIONAL IMMATURITY

Abstract: *In the modern digital environment, adolescents face numerous challenges every day that can encourage risky behaviors, including experimentation with psychoactive substances, risky sexual behavior and digital violence. In addition to technology, peer pressure and emotional immaturity have a significant impact on the way young people make decisions and manage their own feelings. This review paper analyzes relevant domestic and international literature to identify key risk factors and their interrelationships. Based on this, a conceptual model was developed that connects the social, emotional and digital dimensions of adolescence and provides a framework for understanding the complex emergence of risky behaviors. The proposed model can serve as a basis for further research and the development of preventive and educational programs aimed at improving the well-being of youth the digital world.*

Key words: *digital environment, risky behavior of youth, peer pressure, social networks, emotional immaturity, prevention*